۵

امام علی(ع) در نگاه پیامبر

محسن معینی

سرآغاز

منقبت‌ها و فضیلت‌های امام علی(ع) آن‌قدر برجسته و درخشنده و بسیارند که در زبان عرب «فضائل علی» ضرب‌المثل برای فراوانی و کثرت شده است. ثعالبی، به نقل از جاحظ، می‌گوید:

> هر گاه سخن از پیشینه در اسلام گویند، یا از نخستین مسلمان یاد کنند، یا دلیری و مردانگی را به میان کشند، یا از دانش دینی و زهد و پارسایی سخن رانند، یا از روی‌نکردن به مال دنیا گویند، و یا از بخشش و بخشایش یاد کنند، نام علی ـ رضی‌الله عنه ـ بر زبان‌ها می‌آید.[1]

پیامبر می‌کوشید مقام والای علی(ع) را در اسلام و پیشی‌گرفتنش را بر دیگر صحابه برای مردمان آشکار سازد و از برادری و یگانگی خویش با او سخن گوید. البته آن حضرت هدفی جز آن نداشته است که مردمان را در محبت علی(ع) پایدار کند و ولایت او را در دل‌هایشان بنشاند. در این باره احادیثی بسیار ـ مانند غدیر، ولایت، اخوت، ثقلین و منزلت ـ از پیامبر نقل شده است.

در این نوشتار برآنیم که علی(ع) را از دیدگاه رسول‌اکرم(ص) بنگریم و منقبت‌ها و فضیلت‌های والایش را بازشناسیم، و در نقل حکایت‌ها و روایت‌ها، ترتیب تاریخی (از بعثت تا رحلت پیامبر) را لحاظ کنیم.

پیشینهٔ علی(ع) در اسلام و نماز

هنگامی که پیامبر مادر گرامی‌اش آمنه و جدش عبدالمطلب را از دست داد، به خانهٔ عمویش ابوطالب رفت. ابوطالب و همسرش فاطمه بنت اسد، همچون پدر و مادری

---

۱. ابومنصور ثعالبی، ثمارالقلوب فی‌المضاف والمنسوب، ص ۸۷.

مهربان و خیرخواه، پیامبر را زیر سایهٔ خویش می‌گیرند و سرپرستی می‌کنند، تا این‌که پیامبر با خدیجه ازدواج کرد. از این‌رو، چون علی(ع) به دنیا آمد، پیامبر بدو همچون برادر می‌نگریست و در پرستاری‌اش، فاطمه بنت اسد را یاری می‌کرد و گاه ساعت‌ها در پای گاهواره‌اش می‌نشست یا او را در آغوش می‌گرفت.[۱] سال‌ها بدین‌سان گذشت، و چون خشکسالی و قحطی حجاز پیش آمد، علی(ع) به خانهٔ پیامبر رفت. البته پیامبر، خود، او را برگزید و سرپرستی‌اش را برعهده گرفت. ماجرا از این قرار بود که ابوطالب با این‌که مردی عالی‌مقام بود، چنان مال و ثروتی نداشت که بتواند در آن ایام خرج فرزندان خویش را به آسانی فراهم کند، لذا عباس بن عبدالمطلب، جعفر(ع) را به خانه برد، و پیامبر علی(ع) را. علی(ع) در خانهٔ پیامبر بالید و عضوی از خانوادهٔ رسول‌خدا(ص) شد.[۲]

علی(ع) برخی روزها همراه پیامبر به غار حرا می‌رفت و در راه با او سخن می‌گفت. او نخستین کسی بود که از مقام رسالت پیامبر آگاه شد و بی‌درنگ دعوت ایشان را پذیرفت و بدو ایمان آورد. سلمان فارسی، ابوذر غفاری، مقداد بن اسود، زید بن ارقم، جابر بن عبدالله انصاری، ابوسعید خدری و قتادة بن نعمان روایت کرده‌اند که نخست علی(ع) مسلمان شد، و پیش از او، تنها خدیجه اسلام آورده بود.[۳] در این‌جا شایسته است به برخی روایات و منابعی بنگریم که از این حقیقت سخن گفته‌اند:

سلمان فارسی از رسول‌خدا(ص) چنین نقل کرده است: «نخستین فرد از شما که در کنار حوض نزد من آید، همان است که نخست ایمان آورد.»[۴] ناگفته نماند که ابن‌عباس و ابوموسی اشعری و ابن ابی‌شیبه نیز با الفاظی دیگر، این روایت را نقل کرده‌اند.[۵] حدیث دیگر را معاذ بن جبل از رسول‌خدا(ص) نقل کرده است که فرمود:

ای علی، برتری من بر تو، به مقام پیامبری است، و پس از من پیامبری نیست، و

---

۱. ابن هشام، السیرة‌النبویه، ج ۱، ص ۱۸۷؛ امین عاملی، سید محسن، اعیان‌الشیعه، ج ۱، ص ۳۳۵.
۲. ابن هشام، السیرة‌النبویه، ج ۱، ص ۲۴۵.
۳. امینی، عبدالحسین، الغدیر، ج ۳، ص ۲۲۰.
۴. حاکم نیشابوری، المستدرك علی‌الصحیحین، ج ۳، ص ۱۳۶.
۵. متقی هندی، کنزالعمال، ج ۱۵، ح ۳۶۷؛ ابن‌اثیر، اسدالغابه، ج ۴، ص ۱۷؛ ابن‌عبدالبر، الاستیعاب، ج ۲، ص ۴۵۷؛ هیثمی، نورالدین، مجمع‌الزوائد، ج ۹، ص ۱۰۲.

تو را هفت فضیلت است که کسی از قریش را نیست: تو نخستین مؤمن به خدایی و وفادارترین آنان به پیمان خدایی، و استوارترینشان در کار خدایی، و هنگام عدالت از همه بهتری، و در رفتار با مردمان از همه دادگرتری، و هنگام داوری از همه بیناتری، و در منزلت و مزیت نزد خدا از آنان والاتری.[۱]

روایتی دیگر است که سلمان فارسی و ابوذر غفاری نقل کرده‌اند:

روزی رسول‌خدا(ص) دست علی را گرفت و فرمود: «این همان است که پیش از همه به من ایمان آورد، و نخستین کسی است که روز قیامت دست در دست من می‌گذارد، و این است صدیق اکبر و فاروق امت که حق را از باطل جدا می‌کند. این است پشتیبان مؤمنان؛ ولی پشتیبان ستمکاران، مال است.»[۲]

در روایتی که معقل بن یسار نقل کرده است، پیامبر به فاطمهٔ زهرا(س) می‌فرماید:

ای فاطمه، آیا راضی نیستی که مردی را به همسری‌ات درآوردم که پیش از همهٔ امت من اسلام آورده است و علمش از همه بیش‌تر و حلم و بردباری‌اش افزون‌تر است؟[۳]

برخی احادیث که به اسناد صحیح و به وسیلهٔ رجال ثقه روایت شده‌اند و محدثان شیعه و سنی در کتب خود نقل کرده‌اند، دربارهٔ سبقت علی(ع) در نمازند؛ از جمله ابن‌عباس از رسول‌خدا(ص) روایت کرده است که فرمود:

نخستین کسی که با من نماز گزارد، علی(ع) بود.[۴]

همچنین ابوایوب انصاری روایت کرده است که رسول‌خدا(ص) فرمود:

فرشتگان هفت سال بر من و علی درود می‌فرستادند؛ زیرا در آن سال‌ها تنها من و علی نماز می‌گزاردیم و کسی دیگر نبود که با ما نماز بگزارد.[۵]

---

۱. ابونعیم اصفهانی، حلیة‌الاولیاء، ج ۱، ص ۶۶؛ طبری، محب‌الدین، الریاض‌النضره، ج ۲، ص ۱۹۸.

۲. هیثمی، مجمع‌الزوائد، ج ۹، ص ۱۰۴؛ متقی‌هندی، کنزالعمال، ج ۱۲، ح ۱۲۳۰؛ مناوی، عبدالرؤوف، فیض‌القدیر، ج ۴، ص ۳۵۸.

۳. احمد بن حنبل، مسند، ج ۵، ص ۲۶؛ متقی هندی، کنزالعمال، ج ۱۲، ح ۱۱۶۴ و ج ۱۵، ح ۱۱۶۷ ـ ۱۱۶۵.

۴. نسائی، احمد بن شعیب، خصائص امیرالمؤمنین علی‌بن‌ابی‌طالب، ص ۴۴؛ امینی، الغدیر، ج ۳، ص ۲۲۰.

۵. ابن اثیر، اسدالغابه، ج ۴، ص ۱۸؛ ابن ابی‌الحدید، شرح نهج‌البلاغه، ج ۳، ص ۲۵۸؛ طبری، محب‌الدین، الریاض‌النضره، ج ۲، ←